

А.І. Некряч

доктор політичних наук,

*директор Інституту психології та соціально-політичних наук,
директор Науково-дослідного інституту глобалізації та
європейської інтеграції, професор кафедри суспільно-
політичних наук Київського міжнародного університету*

СУБСИДАРНІСТЬ ПО-УКРАЇНСЬКИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ (ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ)

У статті розглянуто застосування у вітчизняній практиці принципу субсидіарності та проблемні боки цього процесу. Обґрунтована також необхідність удосконалення механізмів функціонування місцевої влади, їхня взаємодія із центральними гілками влади.

Ключові слова: субсидіарність, місцеве самоврядування, місцеве управління, розподіл влади, перерозподіл функцій, розмежування повноважень, децентралізація, деконцентрація влади, перезавантаження влади, система стримувань і противаг.

Складність і суперечливість трансформаційних перетворень, що відбуваються в Україні, засвідчують необхідність упровадження системних змін в управлінській діяльності, налагодженні ефективно діючої системи стримувань і противаг між гілками влади як на рівні центру, так і на регіональному. Важлива проблема, яка є багато в чому визначальною на сучасному етапі державотворення, – це переосмислення існуючих підходів щодо впровадження в практику діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування загальновизнаного Радою Європи, Європейським Співтовариством принципу *субсидіарності* як поєднання або злиття управління з потребами населення, запобігання надмірної концентрації влади. Слід зазначити, що

процес пошуку оптимальної моделі місцевої влади в нашій державі не виправдано затягнувся.

Не випадково перші заяви новообраного Президента України В.Ф. Януковича безпосередньо стосуються вдосконалення системи управління. Адже саме цій, новій команді, доведеться швидко й оперативно налагоджувати діяльність багатьох сфер, виправляти минулі помилки, повернутись обличчям до несправедливо забутої ідеї реформування місцевої влади.

У політичній сили, що піднялася на найвищій щабель владного олімпу, немає іншої альтернативи, як усвідомити важливу стратегічну річ, що діяльність центру і місцевих органів спрямовані на виконання спільних завдань – *це гарантування і забезпечення захисту демократичних цінностей, конституційних прав і свобод громадян, їхнього природного права на місцеве самоврядування*. Щодо характеру взаємин між ними, то вони можуть набувати різних конструкцій: від конкуренції до партнерського співробітництва, співпраці. Тому узгодженість і взаємодія, консолідація влади із суспільними інститутами стає невід’ємним складником взаємин. І серед ключових інституцій, які серйозно впливають на самопочуття населення, їхній настрій і стимулюють ініціативу, без перебільшення можна назвати місцеве самоврядування. Через проби і помилки, у складних умовах відсутності достатнього правового поля, матеріальних ресурсів, цей самоврядний інститут попри все стверджується на теренах України.

До позитивних надбань за роки незалежності Української держави можна зарахувати трансформацію догматичного підходу щодо розуміння державної влади як якоїсь *монолітної, абсолютної, централізованої і непорушної*. Формується дещо відмінне розуміння, що місцеве самоврядування (хоча й дароване «зверху») залишається самостійним рівнем влади, який безпосередньо здійснюється народом, а демократичність суспільства забезпечується не тільки розподілом владних функцій і повноважень між трьома гілками влади на рівні

центру: воно можливе лише при дотриманні загально визнаного підходу у світовій практиці – розподіл державної влади і підтримка територіальних громад.

А відтак збереження цілісності держави та підвищення ефективності інституцій місцевої влади, прискорення євроінтеграційних процесів, утвердження міжнародного іміджу нашої держави потребує налагодження на всіх щаблях владної піраміди – *центр – регіон – місцеве самоврядування* – конструктивного, партнерського діалогу. Усе це актуалізує потребу вивчення питань, що стосуються функціонування місцевого самоврядування та запровадження в самоврядній практиці принципу субсидіарності – підтриманого і визнаного міжнародною спільнотою.

Аналізу досвіду використання принципу субсидіарності в європейській і вітчизняній практиці присвячено достатньо велика кількість праць українських і зарубіжних дослідників. Серед них можна назвати *О.В. Мошака, О. Їжака, К.О. Линьова, Н. Глазунова, В. Токовенко, В. Прошка, С. І. Максимова, С.Н. Большакова, І. Хохлова* та інших. Учені аналізують різні аспекти позитивного досвіду, пов'язаного із запровадженням принципу субсидіарності. Зокрема, О. Їжак зазначав, що застосування європейського принципу субсидіарності не повинно охоплювати сектор безпеки, не може стосуватися зовнішньополітичних функцій вищої посадової особи – президента й вирівнювання місцевих бюджетів [5]. Водночас у наукових працях саме політологічний аспект функціонування принципу субсидіарності є мало дослідженим.

Метою дослідження є вивчення механізмів запровадження принципу субсидіарності в сучасних умовах державотворення та розкриття найпроблемніших аспектів цього процесу.

Поділяючи думку багатьох науковців, автор вважає, що філософія принципу субсидіарності полягає в тому, що управління повинно виключати безпідставне втручання в місцеве життя. З одного боку – субсидіарність може означати делегування функцій, прав і обов'язків, відповідальності, компетенції і матеріально-фінансових ресурсів владному рівню

управління, який має найтісніший контакт з громадянами, а з другого – це наділення реальною владою людей і надання їм права здійснювати спільні дії на тому рівні, який найбільше відповідає розв’язанню проблем для досягнення збалансованого економічного й соціального розвитку територій. За великим рахунком, ідеться про гарантування кожному самоврядному і державницькому рівням управління всієї сукупності конституційно-правових важелів для автономного розв’язання ними потреб громади. Це своєрідне перезавантаження, нова архітектура влади в системі багаторівневого управління, готовність усіх рівнів влади поділитися нею, відмова від застарілих принципів організації влади на місцях. Це відносини між різними елементами єдинної системи, які взаємодіють, взаємодоповнюють одне одного, водночас залишаючись взаємозалежними, оскільки не можуть існувати за межами самої системи. До того ж і система без них втрачає будь-який сенс.

Логічно, що в подібній ситуації може постати питання про оптимізацію територіальної організації державної влади та місцевого самоврядування і недостатньо спроможні, слабкі адміністративно-територіальні одиниці, рівні управління повинні замінитися самодостатніми. Це аксіома, яку повинна визнати вся чиновницько-бюрократична еліта нашої незалежної держави. Втручання одного органу управління в діяльність іншого є неприпустимим. Порушення самостійності населення при з’ясуванні ним питань місцевого життя може здійснюватися лише у випадках, коли проблема не може бути розв’язана всередині самої громади через її масштабність або необхідність взаємодії з іншими громадами, або через урахування, дотримання міжнародних зобов’язань. Саме за таких умов самоврядний орган чи мешканець громади об’єктивно отримує підстави звернутися до вищого рівня управління для задоволення своїх потреб.

Проте чи не вперше за роки незалежності українське суспільство реально відчуло слабкість влади в повному її розумінні. Непродуманість і виваженість дій, декларативність заяв, поспішність у прийнятті рішень, скасування низки раніше

прийнятих – усе це призвело до порушення основоположних принципів організації влади, правонаступництва як на рівні центру, так і на місцевому. До того ж, бажання чиновників централізувати більшість функцій і владних повноважень унеможливорює охоплення всієї сукупності проблем, які виникають у пересічних громадян. Це об'єктивно призводить або до неякісного їх розв'язання або це розв'язання затягується в часі. У будь-якому випадку влада втрачає руку на пульсі і стає заручницею своєї власної недосконалості.

Тож в умовах трансформації політичної системи суспільства, ринкових відносин без чіткого розподілу повноважень між центром і регіонами стає все складніше забезпечувати сталий розвиток, безперерйне функціонування всіх управлінських рівнів, владних структурних інституцій. Зрозуміло, що цим інституціям обов'язково доведеться шукати підґрунтя, яке зміцнить підмурок цієї піраміди. І цими підвалинами, однозначно, може стати *місцеве самоврядування* – одна із засад демократичної системи управління суспільством і державою.

Автор статті не прихильник того, коли будь-яка діяльність суспільних інституцій, зокрема, і місцевого самоврядування, керувалася б «здоровим глуздом». Їхні дії завжди повинні бути виваженими, а рішення – продуманими, оптимальними і неупередженими. Проте відміна виборів до місцевих органів, які були призначені на 30 травня 2010 року, викликала достатньо неоднозначні емоції й почуття в мешканців територіальних громад. Не маючи правового підґрунтя, вагомих аргументів (окрім браку коштів), законодавча гілка влади знову продемонструвала свою заангажованість, заполітизованість, кон'юктурність і залежність від олігархічних, кланових груп у цілому.

Вищезазначене засвідчує й інший бік недосконалості влади – це те, що зміна портфелів на владному олімпі може відкрити лобістським групам і угрупованням за інтересами шлях до безконтрольного зловживання владою, обмеження демократії, серед іншого і на місцевому рівні. Новій владній

команді потрібно зупинити неправомірні експерименти з власним народом і не допускати у своїй практичній діяльності нехтування законами, загальноприйнятими нормами й принципами. Адже влада – це велика спокуса і, водночас, випробовування для вітчизняної еліти. І не так складно її завоювати, як потім утримати. Без правових механізмів зробити це стає нереально.

Слід звернути увагу на ту обставину, що органи місцевого самоврядування і місцевого управління виконують велику за обсягом кількість функцій і повноважень. Вони надають різноманітні послуги мешканцям понад 10 тисяч територіальних громад. Але цілком справедливо, що кожного з них обурює їхня низька якість. Проте чи є це свідченням неефективності цієї самоврядної інституції в цілому, чи тут більше суб'єктивного, ніж об'єктивного? Це питання далеко не риторичне. Адже на рівні намірів залишилась адміністративно-територіальна реформа, децентралізація влади, прийняття нового закону про місцеве самоврядування.

На слушну думку багатьох фахівців, чинний Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» посилює залежність місцевих органів від центру, закладає суперечності і протистояння між місцевими гілками влади, тим самим збільшуючи безпідставну конкуренцію між ними, порушуючи принципи автономності (фінансової, правової й організаційної), які закладені Європейською хартією місцевого самоврядування [10]. Усе це зайвий раз засвідчує посилення в державному управлінні централістських тенденцій. Розмінною монетою при цьому стають місцеві бюджети. Центр уміло використовує їх як інструмент впливу і контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

У контексті цього не можна не згадати про два важливі принципи, на яких вибудовується система оподаткування в європейських країнах: а) *принцип корисності і доцільності* (населення обкладається податками в точній відповідності до того, які блага воно фінансує); б) *принцип справедливості* (базується на прагненні за допомогою податків перерозподіляти

прибутки і багатство між усіма членами суспільства). Аналізуючи вітчизняну практику формування місцевих бюджетів, можна з упевненістю говорити про порушення цих підходів, оскільки влада в умовах ринкових трансформацій не забезпечила фінансове вирівнювання місцевих громад, що об'єктивно не дозволяє мешканцям усіх територіальних громад отримувати однакову кількість послуг незалежно від регіону, де вони мешкають.

Отже, вітчизняна еліта повинна докласти чимало зусиль, аби переконати українське суспільство в правильності його вибору в лютому 2010 року. Влада, яка прагне по-справжньому працювати на власний народ, змушена шукати невикористані резерви, задіяти адміністративні ресурси з тим, щоб побудувати державу *«загального добробуту і благополуччя»*, а не відкинути її на узбіччя прогресу, зробити її сировинним придатком сильніших держав. У цій ситуації важливо не давати додаткових підстав для посилення в суспільстві зневіри та розчарування, а конкретними справами довести електорату, що виборча агітація, політичні декларації – це не лише складники виборчих піар-технологій, а й наповнені конкретним змістом програми розвитку, а зміна влади – це додаткова можливість для інституцій громадянського суспільства, зокрема, місцевого самоврядування, використати її для оновлення, модернізації й утвердження базових демократичних цінностей.

Нинішня *«пробуксовка»* місцевого самоврядування значно залежить від того, як на практиці реалізуються ключові принципи, на яких воно вибудовується і, передусім, такі важливі, як *децентралізація та деконцентрація*. Дотримання принципу *децентралізації* та спорідненого з ним принципу *субсидіарності* передбачає формування органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування знизу догори, тобто, починаючи від первинного рівня, до компетенції сфери діяльності місцевого самоврядування слід зарахувати всі публічні справи, які спроможна вирішувати громада та її органи місцевого самоврядування. До компетенції органів вищого територіального рівня (район, область) повинні зараховуватися

лише ті питання, які зачіпають інтереси саме цього рівня управління. У свою чергу, до компетенції вищих органів виконавчої влади включаються питання, які потребують централізованого керівництва, координації дій, виходять за межі сфер впливу органів місцевого самоврядування або до них не зараховані. Зауважимо, що йдеться не про поділ – оскільки влада є неподільна, а про розмежування функцій і повноважень між різними рівнями управління з метою наближення їх до населення для забезпечення відповідними послугами, яких воно потребує.

Передусім це стосується оптимізації співвідношення централізації і децентралізації, які повноваження раціонально передати і на який рівень управління, з тим, щоб вони максимально були наближені до реалізації функцій. Подібний розподіл обмежує вплив центру на поточну діяльність територіальних громад, органів самоврядування, дає змогу діяти самостійніше й незалежніше і під свою відповідальність у межах тих повноважень, які їм визначені законодавством. Для здійснення своїх функцій місцеве самоврядування мусить мати, як визначає Європейська хартія місцевого самоврядування, демократично сформовані органи, які приймають рішення і користуються широкою автономією при здійсненні своєї компетенції і в засобах її реалізації, і ресурсах, необхідних для виконання завдань цими органами [10].

Процес *деконцентрації* влади передбачає перерозподіл частини функцій, повноважень і сфер впливу в середині виконавчих структур на ті рівні влади й управління, які могли б ефективніше й оперативніше виконуватися, адже ті значно ближче перебувають до людей і краще орієнтуються в проблемах регіонів. Виконання будь-яких повноважень вимагає залучення відповідних матеріально-фінансових ресурсів. І чим менше розподільних ланок буде задіяно в цьому процесі, тим більше гарантій, що вони будуть використані за призначенням.

Утім, вищезазначені принципи достатньо не реалізуються на практиці. Подолати подібні явища, на нашу думку, можна лише створивши правове середовище, у якому права й

обов'язки є невіддільні, а закон стає мірилом для всіх, починаючи від президента і до пересічного мешканця громади. Тому прийняття нового закону про місцеве самоврядування, внесення змін до чинних нормативно-правових актів стає нагальною потребою. Розширення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування повинне супроводжуватись і збільшенням частки власних повноважень, і зменшенням кількості делегованих.

Частина проблем міг розв'язати закон про територіальну громаду, який, закріпивши основні принципи місцевого самоврядування, правову основу місцевого самоврядування громади, види громад і особливості їхнього функціонування, матеріальну основу, органи та посадові особи, порядок їх формування і призначення, відповідальність, обов'язки членів територіальних громад, сприяв би ефективному розмежуванню «предметів відання» і повноважень між центром і регіонами, місцевими рівнями управління. Адже справжнє народовладдя завжди здійснюється на засадах політичної та ідеологічної багатоманітності у формі прямої та представницької демократії.

До того ж розмежування повинно виходити з пріоритету повноважень представницького органу щодо виконавчого в розв'язанні місцевих справ і виконавчого щодо представницького – у здійсненні ним функцій державного управління на території. Розмежування має бути законодавчо закріпленим і забезпечувати дієвий механізм *«системи стримувань і противаг»* у взаєминах між виконавчою і представницькою владою.

Зазначимо, що провідною функцією місцевих органів залишається надання різноманітних послуг мешканцям територіальних громад. Тільки через їхню кількість і якість населення може оцінити ефективність і спроможність влади в цілому та місцевої, зокрема. Тому цілком слушно було б, аби ці послуги громадянам надавалися тим рівнем управління, який до них є найближчим. Так, для села і селища – це сільські і селищні ради. Потім цю вертикаль продовжують район, район у місті, місто, область. Кожен із цих рівнів повинен мати стільки

людських, законодавчих і фінансових ресурсів, аби їх вистачило для розв'язання всієї сукупності місцевих проблем. Адже отримуючи ту чи іншу послугу, мешканець одночасно оцінює вартісні параметри і професійний рівень тих, хто її організує. Це стосується всіх без винятку послуг, які отримує населення, і тут немає особливої відмінності, чи вони належать до комунальної сфери, чи є адміністративними. Справедливості ради зазначимо, що послуги, які нам надаються, на жаль, не відповідають елементарним загальноприйнятим стандартам, що зайвий раз підтверджує слабкість регіональної й місцевої влади. І причина цього не стільки в принципах, які використовує місцева влада, скільки в людському чиннику.

Отже, для побудови дієздатної системи управління, зростання єдності в суспільстві держава мусить активніше застосовувати основоположні принципи організації влади, серед них принцип субсидіарності. Автор не перебільшує значення кожного з них, оскільки, посилаючись на зарубіжну практику, безапеляційно можна стверджувати лише одне – тільки в органічному поєднанні вони дають позитивний наслідок в управлінні. Їхня реалізація робить захищеним органи самоврядування від диктату зверху, дає змогу самостійно реалізовувати власні повноваження, виявляти ініціативу. У такий спосіб управлінням досягається оптимальна розстановка місцевого кадрового потенціалу. І, що найважливіше, населення з об'єкта впливу стає суб'єктом місцевої влади, а це – головна передумова розвитку місцевої демократії, розбудови громадянського суспільства, подолання авторитарних традицій чиновництва, номенклатурної бюрократії, яка досить «органічно» інтегрувалась із колишньої системи в нову – муніципальну.

З огляду на те, що в межах територіальних громад пересікаються інтереси великої кількості людей, які не завжди задовольняються достатньо, держава повинна визнати місцеве самоврядування як самостійний рівень, на якому влада здійснюється безпосередньо самим народом. Це означає, що влада місцевого самоврядування мусить бути організаційно

відокремлена від державної влади і діяти автономно в межах, визначених законом. Такий підхід відкриває перед нею широку перспективу щодо розвитку самоврядності, закладає міцні підвалини демократизації, формує солідарно відповідальні громади.

Українська держава, виправляючи помилки і долаючи стереотипи минулої системи управління, природно шукає нові підходи, напрацьовує нові концепції, моделі, які допоможуть розбудувати по-справжньому ефективну місцеву владу. І засади субсидіарності спільно з іншими принципами дають такий шанс. Але чи сформувалось у нас з вами почуття єдності і відповідальності за спільне життя, за наш спільний добробут? Певно, що ні.

Тож залишилось найголовніше – змінити себе, своє бачення і розуміння того, що самоврядувати – означає бути господарем у власному домі, державі. Хочеться залишатись оптимістом і вірити, що формування свідомості, яка змінить стосунки і наше ставлення як членів територіальних громад, не затягнеться в часі. Поза всяким сумнівом, наш народ у своїй незалежній історії отримав черговий шанс змінити життя на краще і мати не ілюзорне, формальне, а дієздатне місцеve самоврядування, а з ним і повноцінне життя. Тож варто цим скористатися повною мірою.

Підсумовуючи вищезазначене, слід звернути увагу на те, що характер розпочатих у країні перетворень, які супроводжуються значним розбалансуванням суспільних інституцій, потребує системних підходів, системних реформ управлінської діяльності, налагодження міжсекторної співпраці органів місцевого самоврядування – інститутів громадянського суспільства – суб'єктів господарювання та асоціацій місцевих і регіональних влад, об'єднання економічних, матеріально-фінансових, організаційних ресурсів, які повинні відповідати функціям і повноваженням цих органів влади і бути законодавчо закріпленими за кожним рівнем місцевого самоврядування, а також мати професійних управлінців.

Першочерговим механізмом удосконалення самоврядного процесу є нормативно-правова база. Прийняття законів про територіальну громаду, окремі рівні самоврядування, включаючи регіональне самоврядування, повинна забезпечити чітке розмежування функцій і повноважень органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій, зняти будь-яке дублювання як у горизонтальному, так і вертикальному вимірах, зрештою, окреслити систему гарантій місцевого самоврядування, аби правовими засобами створити сприятливі умови для отримання населенням гарантованих державою соціальних стандартів.

Як засвідчує європейська практика, налагодженню взаємовигідних партнерських відносин із центром і місцевою владою сприяє те, що рішення центру, які стосуються регіонів, територій, обговорюються і приймається за їхніми пропозиціями й участю. Подібний механізм вартий уваги і застосування у вітчизняній практиці. Тому вивчення цих питань і в подальшому залишається актуальним для сучасної політологічної науки.

Література

1. Алексеев О.Б. Субсидиарность и пространственное развитие [Електронний ресурс] / О.Б. Алексеев. – Режим доступу: <http://stra.teg.ru/library/strategics/1021980036>
2. The Treaty of Amsterdam [Електронний ресурс] / Amending the Treaty on European Union, the treaties establishing the European Communities and certain related acts. Amsterdam. 2 October 1997 – Режим доступу: <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>.
3. Глазунова Н.И. Система государственного управления / Н.И. Глазунова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 551 с.
4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №24. – С. 170. – Режим доступу до журн. : <http://gau.org.ua/node/314>.

5. Їжак О. Принцип субсидіарності ЄС і межі його застосування в Україні [Електронний ресурс]. / О. Їжак // Аналітичні записки щодо проблем і подій суспільного розвитку. Національний інститут стратегічних досліджень. Дніпровський філіал. – Режим доступу: <http://www.db.niss.ua/docs/polmil/185.htm>.
6. Линьов К.О. Принцип субсидіарності у державному управлінні [Електронний ресурс] / К.О. Линьов. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/DUTP2005txts/LIOV.htm>.
7. The Maastricht Treaty. [Електронний ресурс] / Provisions amending the treaty establishing the European Economic Community with a view to establishing the European Community Maastricht. 7 February 1992. – Режим доступу: <http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>
8. Мошак О.В. Принцип субсидіарності: європейський досвід та українська перспектива // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – О., ОРІДУ. – 2006. – Вип. 3 (27). – С.42– 49.
9. Прошко В. Принцип субсидіарності – інструмент розподілу повноважень // Аспекти самоврядування. – 2000. – №1. – С.14 – 19.
10. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036.
11. Всесвітня декларація про місцеве самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia>.
12. Хартія Конгресу місцевих і регіональних влад Європи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.coe.kiev.ua/docs/kmpbe/hartia\(КМРВЕ\).htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/kmpbe/hartia(КМРВЕ).htm).
13. Рекомендації № (95)19 Комітету Міністрів державам-членам щодо імплементації принципів субсидіарності (прийнято Комітетом Міністрів 12 жовтня 1995 року) // Куколевська Ж.Д. Правові основи місцевого самоврядування: Навч. посібник / Ж.Д. Куколевська. – К. : КНЕУ, 2006. – С. 160 – 165.

14. Хохлов И.И. Субсидиарность как принцип и механизм политики Евросоюза [Электронный ресурс] / И.И. Хохлов. – Режим доступа: <http://www.edu.ru/db/portal/e-library/00000045/Hohlov.pdf>

The article considers the use of principle of subsidiary and different side of this process in the domestic practice. The necessity of improvement of functioning of the local authorities' mechanisms and their interaction with the central branches of power are also grounded.

Key words: subsidiary, local self-government, local government, distribution of powers, distribution of functions, distribution of authorities, decentralization, deconcentration of power, reset of power, system of restraining and counterbalance.

В статье рассматривается использование в отечественной практике принципа субсидиарности и разные стороны этого процесса. Обоснована также необходимость усовершенствования механизмов функционирования местной власти, их взаимодействие с центральными ветвями власти.

Ключевые слова: субсидиарность, местное самоуправление, местное управление, распределение власти, перераспределение функций, разграничения полномочий, децентрализация, деконцентрация власти, перезагрузка власти, система сдерживаний и противовесов.